

درباره زیر ژانر درام روان شناسی در سینما و نگاهی به برخی از مهم ترین فیلم‌های این حوزه

جهان روان پریش ها به روایت سینما

ZENDEGI- SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

دوشنبه ۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۷
 ۲۷ شعبان ۱۴۳۹ • ۱۴ می ۲۰۱۸
 شماره ۱۹۸۱۸
 ۱۰۴۱

الهام یوسفی |روزنامه نگار

پرونده

ظاهر اُ همه چیز خیلی طبیعی است. هیچ نشانه‌ای دال بر جنون یا به معنای عامیانه‌اش، دیوانگی وجود ندارد. هیچ کس تصورش را هم نمی تواند بکند که پشت یک ظاهر آرام و نجیب، یک بیمار روانی خطرناک وجود داشته باشد. اما قصه فیلم کم کم آغاز می شود. شخصیت اصلی داستان قرار است در قالب یک انسان روان پریش، متوهم، دو قطبی، مبتلا به جنون ادواری، اسکیزوفرنی یا هر بیمار روانی دیگری مقابل دوربین نقش بازی کند و با دیگر کاراکترها، کنش و واکنش نشان دهد. کار بسیار دشواری است. مدت‌ها زمان می برد تا یک انسان از نظر روان پزشکی سالم، بتواند مثل یک شخصیت روان پریش مقابل دوربین ظاهر شود و تصویری واقعی و باور پذیر از یک بیمار روانی روی پرده جادویی سینما ارائه دهد. پنهان نمی کنیم که دیدن تصویر زندگی یک بیمار روانی، چه یک قاتل یا زندانی و چه شخصیتی مظلوم و منزوی، برای همه ما جذاب و کنجکاوی برانگیز است. همین علاقه باعث شده فیلم ساختن در زیر ژانر درام روان شناسانه برای کارگردان های سینمای جهان، موضوعیت داشته باشد. شاید برخی از این فیلم ها را بتوان در ژانر وحشت هم جای داد اما حس ترس در این فیلم ها با ترس های فیلم های ترسناک، کاملاً متفاوت است. در این فیلم ها ترس نه با حضور یک نیروی ماوراءالطبیعه بلکه به واسطه یک انسان که از درون فروپاشیده و ویرانگری و قتل و خشونت نتیجه این فروپاشی است، به تصویر کشیده می شود، ترسی از قدرت لایه های پنهان تر ذهن. این روزها فضای مجازی پر شده از کلیپ های فیلم «ملی و راه های ترفه اش». فیلمی که محصول تازه شبکه نمایش خانگی است و مخاطب را با یکی دو بیماری روانی آشنا می کند. به همین بهانه در پرونده امروز می خواهیم تعدادی از بهترین فیلم های تاریخ سینمای جهان و ایران را که به لحاظ تامل بر بیماری های روانی و نقش آفرینی یک بیمار، سرآمد هستند مرور کنیم.

● **اسکیزوفرنی یا روان گسیختگی** | اسکیزوفرنیا از نظر لغت از دو کلمه لاتین «اسکیزو» به مفهوم قطع یا جدایی و «فرنیا» به معنی تفکر تشکیل شده است و به طور کلی یعنی جدایی تفکر و به عبارتی، جدایی تفکر از هیجان و رفتار.

بیشتر ببینید

از آن جا که امکان صحبت و معرفی کامل همه فیلم های ساخته شده در حوزه اختلالات روان شناسی در این صفحه ممکن نیست، جدول زیر به شما کمک می کند با تعداد دیگری از بهترین و شاخص ترین فیلم های این ژانر آشنا شوید.

نام فیلم	بازیگر	بیماری	کارگردان	سال تولید
آبی	ژولیت بینوش	افسردگی پس از حادثه	کریستوف کیشلوفسکی	۱۹۹۳
باشگاه مشت زنی	ادوارد نورتن	دو شخصیتی	دیوید فینچر	۱۹۹۹
ذهن زیبا	راسل کرو	اسکیزوفرنی	ران هاوارد	۲۰۰۱
ساعت ها	نیکول کیدمن	افسردگی	مایکل کانینگهام	۲۰۰۲
بی خوابی	آل پاچینو	اختلال بی خوابی	کریستوفر نولان	۲۰۰۲
دو خواهر	ایم سو جونگ	جنون هذیان و توهم	کیم جی-وون	۲۰۰۳
جزیره شاتر	لئوناردو دی کاپریو	اسکیزوفرنی، اختلال تجزیه ای	مارتین اسکورسیزی	۲۰۰۹
قوی سیاه	ناتالی پورتمن	اختلال وسواس جبری، اسکیزوفرنی	دارن آرنوفسکی	۲۰۱۰
شکافته	جیمز مک آووی	چند شخصیتی	ام نایت شیامالان	۲۰۱۶

اگر دوست دارید درباره سینما و تحلیل روان شناسانه فیلم های این حوزه بیشتر بدانید، این دو کتاب منبع خوبی برای مطالعه است.

بیشتر بخوانید

● **نام کتاب: روان شناسی و سینما** | نویسنده: اصغر خوش نظر | این کتاب در ۲۶ فصل تألیف شده و هر فصل آن سه قسمت مهم: زندگی نامه کارگردان، بررسی فیلم و آسیب مدنظر را شامل می شود.

● **نام کتاب: سینما و روان پزشکی** | نویسنده: ماهیار آذر | در این کتاب مجموعه ۹۰۰ فیلم معرفی شده که به مقوله های روان شناسی بالینی و روان پزشکی پرداخته اند.

● **اختلال ضد اجتماعی** | نوعی اختلال شخصیت است که در آن فرد نمی تواند با موازین اجتماعی سازگار شود و در قبال رفتارهایش احساس گناه و اضطراب ندارد. مشخصه این اختلال، اعمال مداوم ضد اجتماعی یا خلاف قانون است، اما این اختلال مترادف با بزهکاری نیست.

● **اختلال چند شخصیتی** | نام علمی بیماری چند شخصیتی، «اختلال هویت های تفکیک شده» است که سابقاً به نام «اختلال شخصیت های چندگانه» شناخته می شد. یک اختلال که در آن دو یا چند هویت (یا شخصیت) موازی، کنترل رفتارهای فرد را در دست می گیرند. بیمار تحت شخصیت و هویت غالب خود بوده و هر گاه تحت کنترل هر یک از این هویت های خود قرار بگیرد، از اتفاقاتی که تحت کنترل بقیه هویت ها بوده، خاطره ای نخواهد داشت. هویت های مختلف فرد می توانند تفاوت های واضحی در لحن صحبت کردن (حتی لهجه فرد)، رفتارها، تفرکات و حتی جنسیت داشته باشند.

با برخی اختلالات روانی

که برای فهم متن اصلی به آن نیازمندید، آشنا شوید

آسیب های روانی در سینمای جهان و ایران

روانی | ۱۹۶۰ | آلفرد هیچکاک

بازیگر نقش روانی: آنتونی پرکینز در نقش نورمن

بیماری: اختلال دو شخصیتی

بدون شک نام سینمای وحشت یا «آلفرد هیچکاک» گره خورده است. کارگردانی که استاد دلهره و تعلیق است و مضامین روانی در فیلم های او جایگاه ویژه ای دارد. اما «روانی» بهترین فیلم او در حوزه روان شناسی است. جالب است بدانید روانی، آخرین اثر سیاه و سفید هیچکاک بود و خودش جایی گفته که می خواست فیلمش سیاه و سفید باشد تا کمتر وحشی و خون آلود به نظر برسد. گویا فیلم ۸۰۰/۰۰۰ دلار هزینه برداشت، در حالی که ۴۰ میلیون دلار فروش رفت. هیچکاک فیلم نامه این فیلم را بر اساس کتاب «روانی» اثر «اربرت بلاچ دک» نوشت و فیلم نامه قدرتمند او در کنار بازی بی نظیر و باور پذیر پرکینز، نورمن را به یکی از بهترین شخصیت های روانی تاریخ سینما تبدیل کرد. لو نرفتن قصه و پایان آن، آن قدر برای هیچکاک مهم بود که وقتی تصمیم به ساخت این فیلم گرفت، کل نسخه های کتاب را از بازار جمع کرد و وقتی عوامل فیلم، اولین بار در استودیو دور هم جمع شدند، مجبورشان کرد تا دست راست خود را بلند کنند و سوگند بخورند که هیچ گونه اطلاعاتی از فیلم به خبرنگارها و رسانه ها نخواهند گفت. هیچکاک به همین قناعت نکرد و در ابتدای کار، صفحات پایانی فیلم نامه را به کسی نداد تا آخر فیلم او نرود. مهم ترین نکته روانی هیچکاک، سکانس قتل زیر دوش حمام است. سکانسی که فقط سه دقیقه بود اما از ۷۷ زاویه دوربین و ۵۰ کات برای فیلم برداری آن استفاده شد.

گاو | ۱۳۴۸ | داریوش مهرجویی

بازیگر نقش روانی: عزت... انتظامی در نقش مش حسن

بیماری: جنون و از خود بیگانگی

فیلم گاوارا داریوش مهرجویی از داستانی به همین نام در کتاب «عزاداران بیل» به قلم نویسنده روان شناس «غلامحسین ساعدی» ساخته است. این فیلم از نخستین فیلم های موج نوسینمای ایران بود که فارغ از قدرت داستان، به تصویر کشیدن قصه مش حسن و سیر تغییر شخصیت او با بازی بی نظیر عزت... انتظامی، فیلم را به یک شاهکار ماندگار سینمایی تبدیل کرده است. شاهکاری که در همان سال اکرانش و نیز سال های بعد، نظر سینماگران جهان را به خود جلب کرد و رگه های روان شناسانه بسیاری را می توان در فیلم دید و تحلیل کرد. مش حسن، روستایی ساده ای است که همه دارایی و هویت خود را در وجود گاوش جست وجو می کند و می بیند او بعد از شنیدن خبر فرار گاو که در حقیقت مرگ گاواست و دیگران به عمد برایش قصه فرار را ساخته اند، از شدت علاقه به گاو دچار دگرپرسی شخصیتی می شود و کم کم خود را گاو می داند. انتظامی خیلی خوب توانسته این دگرپرسی تدریجی را در تغییر میمیک چهره، گشادی چشم ها، لحن صدا و همه اعضای خود به نمایش بگذارد. منتقدی درباره او گفته بود: «بازی عزت ... انتظامی در نقش مش حسن به توصیف نمی آید. عمیق، قوی و صادقانه. در فصل های اتمامیه، آن جا که به قالب گاو در می آید، بازی او تن را می لرزاند.»

اگر به دنبال دیدن فیلم هایی با رگه های روان شناسانه هستید، بدانید با فهرست عریض و طویلی روبه رو خواهید شد که برای دیدن آن به زمان زیادی نیازمندید و البته هر کدام از فیلم ها می تواند بهانه خوبی باشد تا درباره یک بیماری روانی خاص بیشتر بدانید. یادتان باشد، همه بیمار ان روانی، دیوانه و مجنون با حرکات و ظاهر غیر عادی نیستند و گاهی آدم های به ظاهر سالم هم بیماری های پنهان دارند.

برادرم خسرو | ۱۳۹۴ | احسان بیگلری

بازیگر نقش روانی: شهاب حسینی در نقش خسرو

بیماری: اختلال دو قطبی افسردگی-شیدایی

فیلم برادرم خسرو در اردیبهشت ۱۳۹۶ در برنامه اکران عمومی قرار گرفت و با استقبال خوبی هم رو به رو شد. فیلم در حقیقت یک درام خانوادگی روان شناسانه است درباره مردی به نام خسرو که مجبور شده برای مدتی در خانه برادر درس خواند، روشنفکر و دندان پزشکش، ناصر، با بازی ناصر هاشمی، زندگی کند. متنها در این مدت بیماری روانی خسرو، بیش از حد انتظار، برادرش را ناراحت و پریشان می کند. بازی شهاب حسینی در نقش فردی دو قطبی که باید در لحظات کوتاهی از افسردگی به شیدایی و از شیدایی به حال و هوای افسرده برسد، واقعاً ستایش برانگیز و نزدیک به واقعیت است. داستان اصلی فیلم قرار است به تقابل میان ناصر و خسرو بپردازد. یعنی جایی که خسرو یک بیمار دو قطبی معرفی می شود و ناصر فرد عاقلی است که می بایست از او مراقبت کند. فیلم به درستی در جریان داستان، توازن عاقل و دیوانه را برهم می زند و این نکته را به مخاطب گوشزد می کند که ناصر برخلاف ظاهر آرام و کاریزماتیک خود، وضعیتی بهتر از خسرو ندارد و تنها تفاوت آن ها در این است که ناصر شخصیت اجتماعی قابل قبولی به دست آورده و خسرو بیشتر با رفتارهای هیستریکش شناخته می شود. تا جایی که مخاطب در پایان فیلم از خود می پرسد که آیا واقعاً ناصر، که خسرو را یک بیمار روانی نامتعالی می داند، خودش از نظر روانی سالم است؟

درخشش (تلاگو) | ۱۹۸۰ | استنلی کوبریک

بازیگر نقش روانی: جک نیکلسون در نقش جک تورنس

بیماری: اسکیزوفرنی

کوبریک، فیلم درخشش، شاهکار روان شناسانه اش را بر اساس رمانی از «استیون کینگ» ساخت. «جک نیکلسون» هم آن قدر خوب نقش نویسنده دیوانه را بازی کرد که تصویر او روی پوستر به عنوان نماد شخصیت های روان گسیخته سینما برای همیشه در اذهان باقی ماند. در واقع جک نیکلسون تقریباً پس از بازی در این فیلم بود که «پرسونای شخصیت روانی» را به خود گرفت. کوبریک توانسته بود از قابلیت های او به نفع فیلمش استفاده کند. نیکلسون هم به خوبی توانست تغییر فاز جک تورانس از یک آدم عادی به یک دیوانه تمام عیار را با ریتم یکدستی بازی کند. البته کوبریک در ساختن این فیلم آن قدر حساسیت های تکنیکی به خرج داد که نزدیک بود همه بازیگرانش را به روان پریش های واقعی تبدیل کند. او یکی از صحنه ها را ۱۲۷ بار تکرار کرد. صحنه حمله با تبر ۴۰ بار تکرار شد. درخشش یک فیلم روان شناختی بسیار خوش ساخت و جاودانه هم هست، جایی که نشان می دهد چطور شخصیت خوب و انسانی یک فرد معتمد در مقام همسر و پدر، می تواند فروپاشد و تبدیل به هیولایی غیر قابل وصف شود. این فیلم هشدار می دهد که میباید هر کدام از ما یک شخصیت خوابیده ای گونه داشته باشیم. درخشش قصه خشم است، خشمی که خاستگاهش چیزی نیست جز عقده، حقارت و کاستی های شخصیتی یک انسان. جالب است بدانید صحنه خروج فوران خون از آسانسور سه بار برداشت شد اما باز هم کوبریک راضی نبود؛ نکته سخت ماجرا این بود که آماده کردن این صحنه هر بار ۹ ساعت طول می کشید.